

Kentsel Mekânda Heykel-Çevre İlişkisinin Değerlendirilmesi: İzmir İli Kıyı Şeridi Örneği

Esra ÇETİNKAYA ÖZKAN^{1*}

¹Fırat Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Elazığ

¹<https://orcid.org/0000-0001-8797-194X>

*Sorumlu yazar: esra.cetinkaya.ozkan@gmail.com

Araştırma Makalesi

Makale Tarihçesi:

Geliş tarihi: 28.05.2025

Kabul tarihi: 29.09.2025

Online Yayınlanma: 16.03.2026

Anahtar Kelimeler:

Heykel

Kentsel mekân

Çevre

İzmir

ÖZ

Heykel sanatı; tarihi olayları hatırlatma, toplumsal değerleri temsil etme, kültürel zenginliği ifade etme, toplumu bir araya getirerek ortak bellek oluşturma, tarihi, kültürel veya bilimsel bilgileri ifade ederek insanları bilinçlendirme gibi toplumsal açıdan çeşitli işlevlere sahiptir. Ayrıca, kente sağladığı estetik değerle birlikte konumlandırıldığı mekânı tanımlama, biçimlendirme ve yönlendirme gibi işlevlerle de fiziksel açıdan yararlı olmaktadır. Heykelin bu faydalarının izleyiciye aktarılabilmesi için konumlandırıldığı mekânın çevresi ile birlikte fiziksel ve toplumsal ilişkisinin kurulabilmesi ve heykelin algılanabilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu çalışmada; İzmir ili kıyı şeridinde yer alan 32 adet heykelin fiziksel (heykelin özellikleri, yerleştirildiği konum ve izlenebilme koşulları) ve toplumsal özellikleri incelenmiştir. Değerlendirme sonucunda İzmir ili kıyı şeridinde bulunan heykellerin tasarımında, birçok heykelin ölçü açısından arka planı ile uyumsuz olduğu, doluluk-boşluk varlığına dikkat edilmediği, malzeme kullanımında çeşitlilik olmadığı ve yerleştirildiği konumun mekânsal düzleminin tanımsız olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, birçok heykelin konumlandırılacağı mekân ile birlikte tasarlanmadığı ve bu nedenle algılanabilirliklerinin düşük olduğu saptanmıştır.

Evaluation of Sculpture-Environment Relationship in Urban Space: The Case of İzmir Waterfront

Research Article

Article History:

Received: 28.05.2025

Accepted: 29.09.2025

Published online: 16.03.2026

Keywords:

Sculpture

Urban space

Environment

Izmir

ABSTRACT

Sculpture art evokes positive emotions such as peace, hope, trust, and belonging, while also offering significant social, cultural, and communal benefits, such as fostering a shared memory by bringing people together. Beyond its aesthetic contribution to the city, sculpture also provides physical functions, including defining, shaping, and directing the space in which it is situated. To effectively convey these benefits to the public, it is essential to establish both physical and social relationships between the sculpture and its surrounding environment, thereby enhancing its perceptibility. This study examines the physical characteristics (form, location, and viewing conditions) and social dimensions of 32 sculptures situated along the coastline of İzmir, Turkey. The findings reveal that many of these sculptures are incompatible with their backgrounds in terms of scale, fail to consider the principle of spatial void-solid balance, lack material diversity, and are placed within undefined spatial contexts. Moreover, it has been identified that many sculptures were not designed in harmony with their intended locations, which consequently diminishes their perceptibility.

To Cite: Çetinkaya Özkan E. Kentsel Mekânda Heykel-Çevre İlişkisinin Değerlendirilmesi: İzmir İli Kıyı Şeridi Örneği. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi 2026; 9(2): 819-835.

1. Giriş

Tüm sanat türleri içerisinde heykel, kamusal alanda kullanımı tarihsel açıdan en eskiye dayanan ve en yaygın olan hacim sanatıdır (Duydu, 2021). Antik Çağ'dan günümüze, içinde bulunulan dönemin ihtiyacına göre ve çoğunlukla kamusal amaca uygun şekilde ve farklı biçimsel dillerde üretilmişlerdir. İlk heykeller, insanlığın var olma çabasını, inanışlarını ve doğa ile ilişkisini konu alan dikili taşlar ve anıtlar şeklinde ortaya çıkmıştır. Uzun yıllar boyunca mimari ile birlikte şekillenen ve gelişen heykel, tarihsel ve kültürel süreç içerisinde mimariden ayrılarak biçimsel özgürlüğüne kavuşmuştur (Kedik, 2011). Geçmişte, çoğunlukla politik amaçlarla üretilen heykel sanatı, demokratikleşme ile bağımsız konuları işleme fırsatı da bulmuştur. Heykeller, geçmiş çağın tüm yaşanmışlığını günümüze taşıyarak insanoğlunun kültürel seviyesinin artmasına ve sanat ile yakın temasta olmasına sebep olmuştur. Heykel sanatı, farklı kültürlerde ve yaşta her kamusal mekân kullanıcısı için kamusal değer üretilmesine yardımcı bir araçtır. Günümüzde kenti süslemenin çok ötesinde amaçlara sahip olan heykeller, anlamı ve içeriğiyle kenti temsil eden, içinde bulunduğu çevreyle ilişki kuran, mekân yaratabilen bir değere sahiptir. Ayrıca heykeller, toplumsal duygu ve düşüncelerin aktarılmasına yardımcı olan, toplumun geçmişi ve bugünü arasında bağ kuran, toplumsal bellek yaratan unsurlardır.

Heykellerin anlaşılması ve anlamlandırılabilmesi için öncelikle algılanması gerekmektedir. Algı, nesnelere anlam katmakta ve nesnelerin anlamlı bir bütün olarak kavranmasını sağlamaktadır (Kıyar, 2010). Algılama ise görme, işitme, dokunma, tatma, koklama, yer ve zaman algısı sırasında gerçekleşmektedir. Heykel sanatının algılanmasında ise görme duyusu ve yer algısı hâkimdir. Birey, nesneleri algıarken önce bir bütün halinde görsel olarak algılamaktadır (Beyoğlu, 2015). Algılamanın temelini özne (izleyici) ve nesne (heykel) etkileşimi oluşturmaktadır. Bu sebeple algının, öznel özellikleri içeren kişisel faktörleri ve nesnel özellikleri içeren dış faktörleri bulunmaktadır. Öznel özellikler, kişilerin duygu ve düşünceleri, ihtiyaç ve beklentileri, bilişsel farkındalıkları gibi özellikleri içermektedir. Dış faktörler ise uyarının yani nesnenin büyüklüğü, konumu, rengi, dokusu, yakınlığı gibi özellikleri ele almaktadır (Çağlayan ve ark., 2014).

Kişisel veya toplumsal olarak içinde bulunduğumuz, yaşadığımız, hareket ettiğimiz, çeşitli aktiviteler gerçekleştirdiğimiz en önemli mekân kenttir. Ayrıca, toplumun bütün duyularına hitap eden ve insan davranışlarını belirleyen yaşam alanlarıdır. İnsanlar yaşam alanlarını kurgularken fiziksel, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamanın yollarını aramışlardır (Şahan, 2017). Kentsel mekânlarda yer alan sanatsal öğeler de bu konuda önemli bir araç olmuştur. Kentsel mekânlarda yer alan heykeller, çevreyi tanımlama, odak noktası oluşturma, izleyicisine olumlu duygusal ve düşünsel etkide bulunma, geçmişten günümüze kültürel aktarım sağlama, izleyicisini bir araya getirerek sosyal bütünlük sağlama, yer aldıkları mekâna ve kente kimlik kazandırma, estetik değeri ile daha yaşanabilir çevre oluşturma gibi birçok işleve sahiptir (Şahan, 2017).

Bu işlevler, yalnızca görsel estetik düzeyde değil, aynı zamanda kentin sosyal dokusunu, toplumsal belleğini ve kimliğini de şekillendirmektedir. Nitekim kamusal alan kuramı (Habermas, 2014)

bağlamında düşünüldüğünde, heykeller toplumsal iletişim ve ortak tartışma zeminlerinin bir parçası haline gelmekte, bireyler arasında düşünsel etkileşimi tetikleyerek kamusal alanın işlerliğini artıran bir iletişim nesnesi işlevi görmektedir. Lefebvre'nin (1991) mekânın üretimi yaklaşımı ise heykellerin yalnızca estetik bir obje değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin, güç dinamiklerinin ve kültürel değerlerin mekânda somutlaşmış hâli olduğunu göstermektedir. Mekân, Lefebvre'nin vurguladığı üzere, algılanan, tasarlanan ve yaşanan boyutlarıyla çok katmanlı bir üretim sürecidir; bu çerçevede heykeller de hem fiziksel çevreyi tanımlayan hem de kentlilerin günlük yaşam pratikleriyle yeniden anlam kazanan unsurlar haline gelmektedir. Relph'in (1976) yer kimliği kavramıyla birlikte değerlendirildiğinde ise heykeller, kent belleğini güçlendiren, aidiyet duygusunu pekiştiren ve kentsel mekânları sıradanlıktan çıkararak kimlikli mekânlar haline getiren bir rol üstlenmektedir. Bir kentin meydanına, kıyı şeridinde veya parkına yerleştirilen heykel, zamanla o mekânın sembolü haline gelmekte, kentlilerin belleğinde ve duygusal dünyasında özel bir yer edinmektedir. Dolayısıyla kentsel mekânda yer alan heykeller, bireylerin duysal ve duygusal deneyimlerini dönüştürmenin ötesinde, toplumsal bütünlük, kültürel süreklilik ve kentsel kimlik inşasında da açıklayıcı bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Kentler ve kentsel mekânlar farklı birçok işleve sahip olması nedeniyle çok yönlü ve çok boyutludurlar. Bu çalışmaya konu olan İzmir kenti de tarihi, ekonomik ve sosyo-kültürel yönlerden gelişmiş bir kültür-sanat merkezidir (URL-1, 2023; URL-2, 2023). İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre 3. sırada yer alan (URL-3, 2023) İzmir kenti, uzun ve dar bir körfezin başında yer almaktadır. İzmir'in tarihinde ve kültür üretim süreçlerinde önemli bir rol üstlenen deniz, kentin kimliğini oluşturmada da yer almıştır (URL-4, 2023). Körfez boyunca devam eden kıyı şeridi, İzmir'de yaşayan bireyler tarafından rekreatif amaçlı olarak yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Kıyı şeridini bağlayan yaya ve bisiklet yolları, dinlenme alanları, sanatsal etkinliklerin düzenlenmesi gibi fiziksel ve kültürel özellikler bu bölgenin çekiciliğini arttırmaktadır.

Kentsel mekânların en önemli sanatsal öğelerinden biri olan heykelin, konumlandığı yer ile kurduğu bağ, bulunduğu coğrafyanın veya içinde bulunduğu çevrenin fiziksel ve toplumsal özelliklerine göre değişkenlik gösterebilmektedir. Bu çalışmanın amacı; İzmir ili kıyı şeridinde yer alan heykellerin fiziksel ve toplumsal özellikleri ile konumlandıkları mekân arasındaki ilişkiyi değerlendirmek ve algılanabilirliklerini belirlemektir.

2. Materyal ve Metot

İzmir, Türkiye'nin batısında yer alan Ege Denizi kıyısında konumlanmakta olup, Türkiye'nin üçüncü, Ege Bölgesi'nin ise en büyük yerleşim merkezidir. Tarihsel açıdan önemli bir geçmişe sahip olan kent, arkeolojik ve kültürel birikimini koruyarak gelişmiştir. Ayrıca, liman kenti olması nedeniyle işlek bir ticari konuma sahiptir (URL-5, 2023). Çalışma materyalinin İzmir ili kıyı şeridi seçilmesinin en önemli nedeni bu bölgede gerçekleştirilen ve gerçekleştirilmeye devam eden kamusal projelerin olmasıdır. Bu bağlamda; çalışmanın ana materyalini İzmir İli kıyı şeridinde (Karşıyaka ve Konak) yer alan 32 adet heykel oluşturmuştur (Şekil 1; Şekil 2). Söz konusu projelerde yer alan bu sanatsal öğeler, tasarım

anlayışı ile bütüncül bir şekilde ve tasarım sürecinin başında düşünülerek kullanılıp kullanılmadıklarına göre değerlendirilmiştir.

Araştırma yöntemi; literatür taraması ve İzmir ili kıyı şeridinde yer alan heykeller ile ilgili alan çalışmalarından (gözlemler ve heykellerin çevre ile ilişkilerinin belirlenmesi aşamaları) oluşmuştur. Heykelin çevre ile ilişkisinin belirlenebilmesi için fiziksel (heykelin özellikleri, yerleştirildiği konum ve izlenebilme koşulları) ve toplumsal açıdan değerlendirme kriterleri kullanılmıştır. Ölçü, biçim, doluluk/boşluk, malzeme ve biçimsel anlatım dili, heykellerin özelliklerine ait kriterler olarak belirlenmiştir. Mekânsal düzlem, kamusal boşluk, heykel tabanı, mekânın karakteri ve biçimi, mekânı organize etme durumu ise heykellerin konumuna ait kriterler olarak belirlenmiştir (Tablo 1). Mekânsal düzlem, heykelin içinde yer aldığı mekânın yatay düzlemini tanımlarken, kamusal boşluk düşey düzlemi tanımlamaktadır. Ayrıca izlenebilme koşullarının değerlendirilebilmesi için yaya etkileşimi, görünebilme, arka plan koşulları kriterleri belirlenirken, toplumsal özellikleri için konu, kronoloji ve sosyo-kültürel etki kriterleri belirlenmiştir. Heykellerin fiziksel özellikleri; mekânsal özelliklerin, heykel ile izleyici ilişkisinin ve heykelin algılanmasının tespit edilmesi içindir.

Şekil 1. İzmir ili kıyı şeridinde belirlenen heykellerin konumları (ArcGIS Online Basemap uydu görüntüsü kullanılarak hazırlanmıştır).

Tablo 1. Yöntem için belirlenen değerlendirme kriterleri

Değerlendirme Kriterleri	
Heykelin özellikleri	
Ölçü	Uygun (+) / Uygun değil (-)
Biçim	Uygun (+) / Uygun değil (-)
Doluluk/Boşluk	Var (+) / Yok (-)
Malzeme	Sıcak (+) / Soğuk (-) / Nötr renk (N) / Karışık (K)
Biçimsel anlatım dili	Parlak (P) / Mat (M) / Saydam (S) / Karışık (K)
Algılanabilirlik	Var (+) / Yok (-)
Konum	
Mekânsal düzlem	Tanımlı (+) / Tanımsız (-)
Kamusal boşluk	Sınırlı (+) / Sınırsız (-)
Heykel tabanı	Havuz (H) / Yeşil doku (YD) / Yapısal zemin (YZ)
Mekânın karakteri	Ulaşım noktası (U) / Rekreasyon alanı (R) / Kent meydanı (K)
Mekânın biçimi	Geometrik (+) / Geometrik olmayan (-)
Mekânı organize etme durumu	Var (+) / Yok (-)
Algılanabilirlik	Var (+) / Yok (-)
İzlenebilme koşulları	
Yaya etkileşimi	Düşük (D) / Yüksek (Y) / Yok (-)
Görünebilme	Tek yön (-) / Çok yön (+)
	Bitkisel eleman (B) / Yapısal eleman (Y) / Tanımsız (-) / Karışık (K)
Arka plan koşulları	Durgun (+) / Hareketli (-)
	Zayıf (+) / Baskın (-)
	Bütüncül (+) / Parçacıl (-)
Algılanabilirlik	Var (+) / Yok (-)
Toplumsal özellikler	
Konu	Kültürel (K) / Tarihi (T) / Milli (M)
Kronoloji	Cumhuriyet öncesi dönem (Ö) / Cumhuriyet dönemi (C) / Cumhuriyet sonrası dönem (S)
Sosyo-kültürel etki	Var (+) / Yok (-)

Fiziksel ve toplumsal değerlendirme için; belirtilen kriterlerin yer aldığı gözlem formu oluşturulmuş ve gözlem formuna işlenen verilere dayalı olarak heykellerin çevre ile ilişkileri değerlendirilmiştir. İzleyicinin heykelleri görebildiği mesafeden değerlendirme yapılabilmesi için heykellerin yaya yoluna en yakın mesafesinden fotoğrafları çekilmiştir. Heykellerin ölçü, mekânsal düzlem, kamusal boşluk ve arka plan koşullarına ait özellikleri, bu fotoğraflar üzerinden değerlendirilmiştir. Gözlem formunda yer alan kriterlerden çalışma alanında mevcut olanlar ya da olumlu değerlendirilenler (+) işareti ile mevcut olmayanlar veya olumsuz değerlendirilenler (-) işareti ile yazar tarafından işaretlenmiştir. Gözlem formunun hazırlanmasında Öztürk Kurtaslan (2005), Şimşek (2014), Erman ve Boran (2015)'in çalışmalarından yararlanılmıştır. Ayrıca, her fiziksel değerlendirme bölümünün sonunda, değerlendirme kriterlerinin algılanabilirlik üzerindeki etkileri saptanmıştır. Bu çalışmada algılama, öznel özellikler çok değişken olabileceği için dış faktörler yani heykelin fiziksel özellikleri üzerinden değerlendirilmiştir. Fiziksel özelliklerin olumlu/pozitif olması, heykelin algılanabilirliğini arttırmaktadır.

3. Bulgular ve Tartışma

Araştırmanın bulguları, İzmir ili kıyı şeridinde yer alan 32 adet heykelin materyal ve yöntem bölümünde aktarılan kriterlere göre değerlendirilmesi sonucunda elde edilmiştir (Tablo 2).

3.1. Heykellerin Özellikleri

Belirlenen heykeller, arka plan özellikleri açısından değerlendirildiğinde; ölçü ve biçim özelliklerinin birbirine uygun olduğu saptanmıştır. Ölçüsü arka planına göre küçük olan heykellerin (5 ve 9 numaralı heykeller (bkz. Şekil 2) ise algılanabilirliğinde azalma tespit edilmiştir. Ölçü büyüdükçe nesne (heykel) göze daha yakın görünmekte ve algılanma düzeyi artmaktadır (Çağlayan ve ark., 2014). Başka bir deyişle ‘hacim sanatı’ olarak da ifade edilen heykel sanatında, heykelin içinde bulunduğu mekânla ölçü açısından dengede olması, bütünleşmesi ve izleyicinin heykeli görsel olarak algılayabilmesi açısından önemlidir. Heykelin mekânla ölçü açısından orantısız durumda olması, kentlinin psikolojik sağlığı açısından olumsuz bir durum yaratabilmekte (Taş, 2011) ve 14, 18 ve 21 numaralı (bkz. Şekil 2) heykellerde olduğu gibi insan üzerinde fiziksel baskı oluşturabilmektedir. Heykelin biçimi ile yer aldığı mekânın arka plan biçiminin yatay veya dikey olarak benzerlik göstermesi, tasarım açısından monotonluk yaratabilmektedir. 9 ve 10 numaralı heykeller (bkz. Şekil 2) bu duruma örnek teşkil etmektedir. Fakat bu durum aynı zamanda tasarım ilkeleri olan denge ve birlik ile de ilişkilendirilebilir. Bunun yanı sıra, heykelin ve arka planının biçimlerinin birbirine zıt olması ve ölçeklerinin mekânla uyumsuzluğu, farklı olumsuz görsel etkiler ortaya çıkarabilmektedir.

İzmir ili kıyı şeridindeki heykellerin yarısının tasarımında, doluluk-boşluk kriterine dikkat edildiği belirlenmiştir. Heykeller, doluluk ve boşluk kullanımı aracılığıyla hem kendi hacimlerini tanımlamakta hem de mekânsal bir çevre oluşturmaktadır. Heykelin konumlandığı mekânla ve arka planındaki mimari ile etkili bir ilişki kurabilmesi için, eser ile mekân arasında uygun bir doluluk-boşluk dengesi yaratılması önem taşımaktadır (Alp, 2020). Doluluk-boşluk oranının doğru biçimde düzenlenmesi, heykel ile mekân arasında bütünleşmiş ve tutarlı bir görsel deneyim oluşmasını sağlamaktadır.

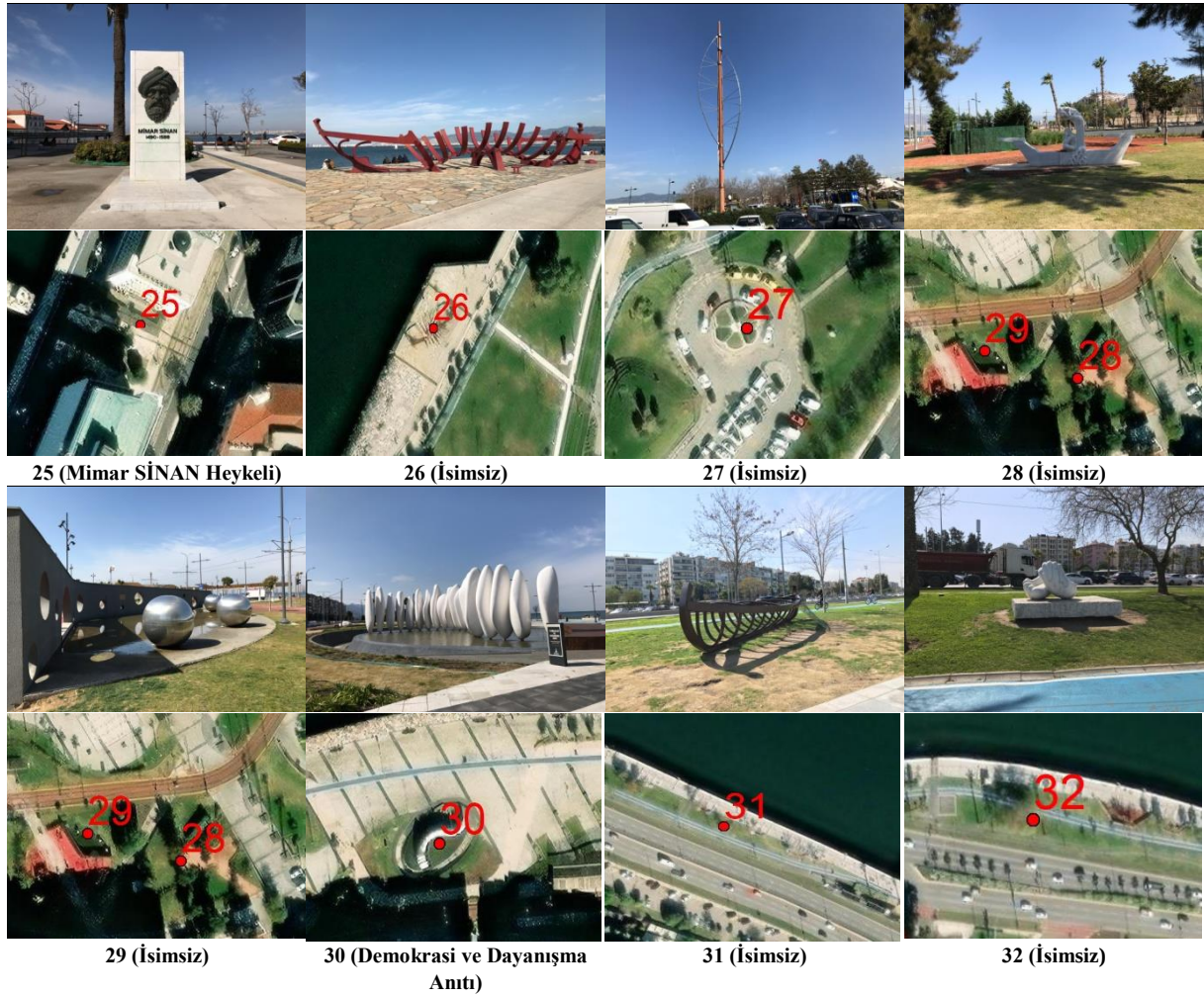
Şekil 2. İzmir İli kıyı şeridinde belirlenen heykellere ait fotoğraflar ve heykellerin konumları

Şekil 2. İzmir İli kıyı şeridinde belirlenen heykellere ait fotoğraflar ve heykellerin konumları (devamı)

Kıyı şeridi heykellerinde çoğunlukla nötr renklerden faydalandığı ve mat yapılı malzeme kullanıldığı gözlemlenmiştir. 14 (Atatürk, Annesi ve Kadın Hakları Anıtı), 19 (Zübeyde Hanım Heykeli) ve 23 (Kazım DİRİK Heykeli) numaralı heykeller (bkz. Şekil 2), kaideleri ile zıtlık oluşturarak mat ve parlak malzeme birlikte kullanılmıştır. Günümüzde birçok farklı malzemedan tasarlanabilen heykel, kullanılan malzeme türüne göre mekân içerisinde daha yakın veya daha uzak, daha küçük veya daha büyük görünebilmektedir.

Örneğin; parlak ve sıcak renkli bir malzeme ile yapılan heykel, daha yakında ve olduğundan daha büyük görünebilirken, mat ve soğuk renkli bir malzeme ile tam tersi bir algı yaratabilmektedir (Öztürk Kurtaslan, 2005). Ayrıca, saydamlık ile heykel daha belirgin hale getirilebilmekte ve arka planının görünürlüğüne olanak sağlanmaktadır. Fakat İzmir ili kıyı şeridinde değerlendirilen heykellerde saydam malzemelerden hiç yararlanılmadığı görülmüştür. Heykel sanatında tüm süreç, sanatçının malzemelerle kurduğu etkileşimle başlamaktadır (Penny, 1993; Yavuz, 2021). Ayrıca malzeme, heykeltıraşın yarattığı eser ile izleyici arasında iletişim kurulmasını mümkün kıldığı için, sanatçının malzeme seçiminde özgür olması gerekmektedir. Kaideler ise, heykellerin önemini ve konumlarını belli etme işlevini görmektedirler. Heykellerin konumlandıkları alandan önceki ilk mekânları kaidelerdir (Karacan, 2014).

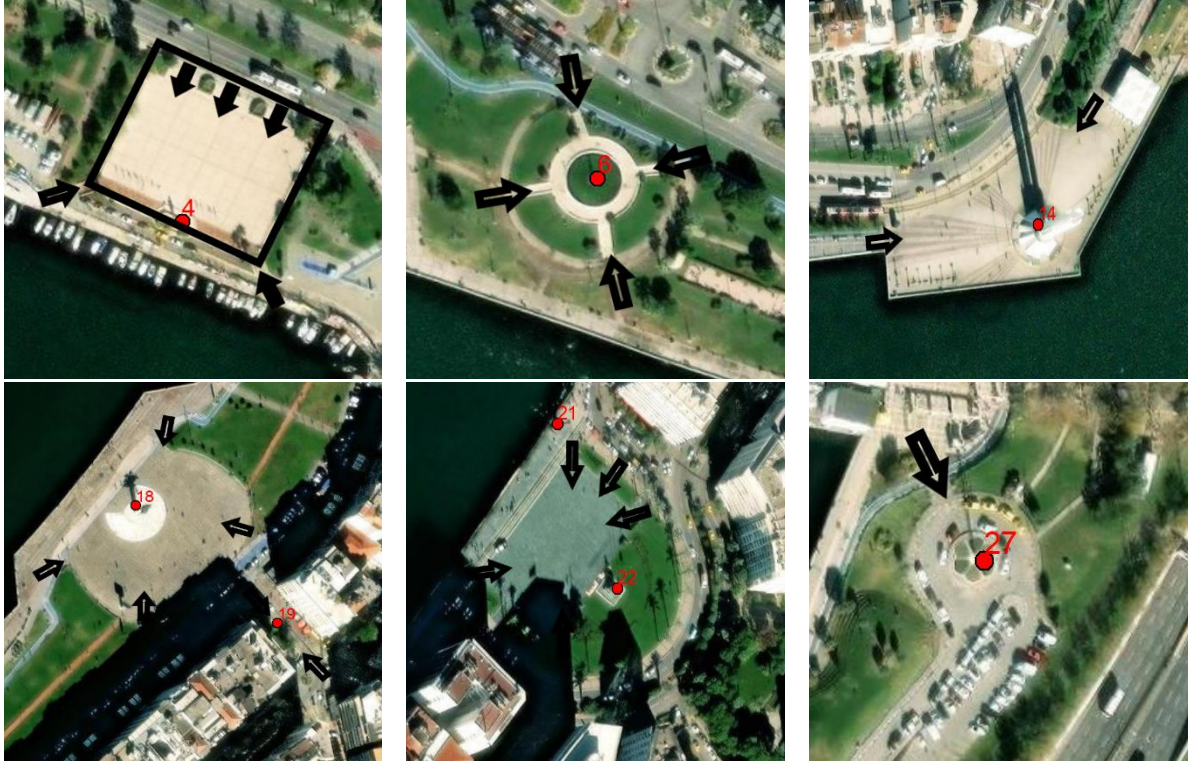

Şekil 2. İzmir İli kıyı şeridinde belirlenen heykellere ait fotoğraflar ve heykellerin konumları (devamı)

3.2. Heykellerin Konum Özellikleri

Heykeller yerleştirildikleri konum açısından değerlendirildiğinde, çoğunun mekânsal (yatay) düzlem açısından tanımsız olduğu, 17 adetinin ise kamusal boşluk (düşey düzlem) açısından sınırsız olduğu belirlenmiştir (Tablo 2b). 1, 2, 3 numaralı heykeller gibi zemine serbest şekilde konumlandırılmış heykeller mekânsal düzlem açısından tanımsız olarak 4, 6, 7 numaralı heykeller gibi kendine ait zemini olan heykeller mekânsal düzlem açısından tanımlı olarak değerlendirilmiştir. Kamusal boşluk açısından

sınırlı olarak değerlendirilen heykellerin (5, 9, 10 numaralı gibi) (bkz. Şekil 2) geri planında yapı, bitki gibi ögeler bulunmaktadır. Kamusal boşluk açısından sınırsız olarak değerlendirilen heykellerin (8, 12, 14 numaralı gibi) (bkz. Şekil 2) ise geri planlarında herhangi bir öge bulunmamaktadır. Çevreyle ve izleyiciyle ilişki kurması açısından, heykelin konumlandırıldığı mekânın tanımı, sınırı, biçimi ve karakteri gibi özellikleri oldukça önemlidir. Heykelin konumunun tanımlı olması, görsel açıdan algılanabilirliğini arttırmakta ve izleyici üzerinde güçlü etki yaratmasını sağlamaktadır. Ayrıca mekânı organize etmeye yardımcı olmaktadır. İzmir ili kıyı şeridinde, yerleştirildiği konumun mekânsal düzlemi tanımlı olan heykellerin tamamının, algılanabilirliğinin yüksek olduğu tespit edilmiştir (Tablo 2b). Bu durum, Lynch'in (1960) 'kent imgesi' kuramı bağlamında, açık ve tanımlı mekânsal düzenlerin görsel odak noktalarını güçlendirerek kullanıcı açısından okunabilirliği artırmasıyla açıklanabilir. Ayrıca, bazı (12 adet) heykellerin kamusal boşluğunun sınırlı olmasının, algılanabilirliğine olumlu bir katkı sağlamadığı saptanmıştır. Değerlendirilen heykellerin çoğunlukla yeşil doku ve yapısal zemin üzerine yerleştirilerek rekreasyon alanı içerisinde yer aldığı belirlenmiştir. Tabanı havuz olan (6, 8, 13, 30 numaralı) (bkz. Şekil 2) 4 adet heykel olup, bu heykellerin algılanabilirliği ise yüksek bulunmuştur. Lynch'in (1960) 'kent imgesi' kuramı çerçevesinde, su ögesi mekânda güçlü bir görsel odak noktası oluşturarak algılanabilirliği artırmaktadır. Geometrik biçimli mekâna yerleştirilen (4, 6, 14, 18, 19, 22, 27 numaralı) (bkz. Şekil 3) heykellerin ise aynı zamanda yönlendirme sağlayarak mekânı organize edebildiği görülmüştür.

Şekil 3. Yönlendirme sağlayan heykeller

Tablo 2a. İzmir İli kıyı şeridinde belirlenen heykellerin değerlendirilmesi

Değerlendirme Kriterleri			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Heykelin özellikleri	Ölçü	Uygun (+) / Uygun değil (-)	+	+	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	-	+	-
	Biçim	Uygun (+) / Uygun değil (-)	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+
	Doluluk/Boşluk	Var (+) / Yok (-)	+	-	+	-	+	-	+	+	-	+	-	-	-	+	-	-
	Malzeme	Sıcak (+) / Soğuk (-) / Nötr renk (N) / Karışık (K)	+	N	N	+	+	N	+	N	K	N	N	N	N	K	N	N
		Parlak (P) / Mat (M) / Saydam (S) / Karışık (K)	P	M	M	P	P	M	P	M	P	M	P	M	M	K	M	M
	Biçimsel anlatım dili	Figüratif (F) / Soyut (S) / Soyut figüratif (SF)	F	SF	S	F	F	F	F	SF	F	S	F	SF	SF	F	SF	SF
	Algılanabilirlik	Var (+) / Yok (-)	+	-	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	+	+	+	-
Değerlendirme Kriterleri			17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32
Heykelin özellikleri	Ölçü	Uygun (+) / Uygun değil (-)	+	-	-	+	-	-	-	-	+	+	-	-	+	+	+	+
	Biçim	Uygun (+) / Uygun değil (-)	+	+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	-	+	+	-	-
	Doluluk/Boşluk	Var (+) / Yok (-)	+	+	+	+	-	-	-	+	-	+	+	-	-	+	+	-
	Malzeme	Sıcak (+) / Soğuk (-) / Nötr renk (N) / Karışık (K)	-	N	K	+	+	K	N	N	N	+	K	N	N	N	+	N
		Parlak (P) / Mat (M) / Saydam (S) / Karışık (K)	P	M	K	P	P	P	K	M	M	M	P	M	P	M	M	M
	Biçimsel anlatım dili	Figüratif (F) / Soyut (S) / Soyut figüratif (SF)	F	SF	F	S	S	F	F	S	F	S	S	SF	S	S	F	SF
	Algılanabilirlik	Var (+) / Yok (-)	+	+	-	-	+	-	-	-	+	+	+	-	+	+	-	-

Tablo 2b. İzmir İli kıyı şeridinde belirlenen heykellerin değerlendirilmesi (devamı)

Değerlendirme Kriterleri			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Konum	Mekânsal düzlem	Tanımlı (+) / Tanımsız (-)	-	-	-	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	+	-	-
	Kamusal boşluk	Sınırlı (+) / Sınırsız (-)	-	-	-	-	+	-	-	-	+	+	+	-	+	-	+	+
	Heykel tabanı	Havuz (H) / Yeşil doku (YD) / Yapısal zemin (YZ)	YZ	YD	YD	YZ	YD	H	YZ	H	YZ	YD	YZ	YZ	H	YZ	YD	YZ
	Mekânın karakteri	Ulaşım noktası (U) / Rekreasyon alanı (R) / Kent meydanı (K)	R	R	R	K	R	R	R	R	R	R	R	R	R	K	R	R
	Mekânın biçimi	Geometrik (+) / Geometrik olmayan (-)	-	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-
	Mekânı organize etme durumu	Var (+) / Yok (-)	-	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-
	Algılanabilirlik	Var (+) / Yok (-)	-	-	-	+	-	+	+	+	-	-	-	-	+	+	-	-
Değerlendirme Kriterleri			17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32
Konum	Mekânsal düzlem	Tanımlı (+) / Tanımsız (-)	-	+	+	-	-	+	-	-	-	-	+	-	+	+	-	-
	Kamusal boşluk	Sınırlı (+) / Sınırsız (-)	+	-	+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-	+	+
	Heykel tabanı	Havuz (H) / Yeşil doku (YD) / Yapısal zemin (YZ)	YZ	YZ	YD	YD	YZ	YD	YZ	YD	YZ	YD	YZ	YD	YD	H	YD	YD
	Mekânın karakteri	Ulaşım noktası (U) / Rekreasyon alanı (R) / Kent meydanı (K)	R	K	U	R	R	K	R	R	R	R	U	R	R	R	R	R
	Mekânın biçimi	Geometrik (+) / Geometrik olmayan (-)	-	+	+	-	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
	Mekânı organize etme durumu	Var (+) / Yok (-)	-	+	-	-	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
	Algılanabilirlik	Var (+) / Yok (-)	-	+	+	-	+	+	-	-	-	+	+	-	+	+	-	-

Tablo 2c. İzmir İli kıyı şeridinde belirlenen heykellerin değerlendirilmesi (devamı)

Değerlendirme Kriterleri			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
İzlenebilme koşulları	Yaya etkileşimi	Düşük (D) /Yüksek (Y) / Yok (-)	Y	D	D	Y	D	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	D	Y	
	Görünebilme	Tek yön (-) / Çok yön (+)	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
	Arka plan koşulları	Bitkisel eleman (B) / Yapısal eleman (Y) / Tanımsız (-) / Karışık (K)	-	B	-	-	Y	-	-	-	K	-	K	-	B	-	K	-	
		Durgun (+) / Hareketli (-)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-
		Zayıf (+) / Baskın (-)	+	-	-	+	-	+	+	+	-	-	-	+	+	+	+	-	-
		Bütüncül (+) / Parçacıl (-)	+	-	-	+	+	-	+	+	-	-	-	+	-	+	-	-	-
Algılanabilirlik	Var (+) / Yok (-)	+	-	-	+	-	+	+	+	-	-	-	+	+	+	-	-		
Değerlendirme Kriterleri			17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	
İzlenebilme koşulları	Yaya etkileşimi	Düşük (D) /Yüksek (Y) / Yok (-)	Y	Y	Y	Y	Y	Y	D	D	D	Y	D	D	Y	Y	Y	D	
	Görünebilme	Tek yön (-) / Çok yön (+)	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
	Arka plan koşulları	Bitkisel eleman (B) / Yapısal eleman (Y) / Tanımsız (-) / Karışık (K)	-	-	K	Y	-	K	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Durgun (+) / Hareketli (-)	+	-	+	-	-	+	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	
		Zayıf (+) / Baskın (-)	-	+	-	-	+	-	-	-	+	+	+	-	+	+	-	-	
		Bütüncül (+) / Parçacıl (-)	-	+	-	+	+	-	-	-	-	+	+	-	-	+	-	-	
Algılanabilirlik	Var (+) / Yok (-)	-	+	-	+	+	-	-	-	-	+	-	-	+	+	-	-		

Tablo 2d. İzmir İli kıyı şeridinde belirlenen heykellerin değerlendirilmesi (devamı)

Değerlendirme Kriterleri			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Toplumsal özellikler	Konu	Kültürel (K) / Tarihi (T) / Milli (M)	K	K	K	M	K	K	T	T	T	K	T	K	K	M	K	K
	Kronoloji	Cumhuriyet öncesi dönem (Ö) / Cumhuriyet dönemi (C) / Cumhuriyet sonrası dönem (S)	S	S	S	C	S	S	C/S	S	S	S	S	S	S	C	S	S
	Sosyo-kültürel etki	Var (+) / Yok (-)	-	-	-	+	-	+	+	+	+	-	+	-	-	+	-	-
Değerlendirme Kriterleri			17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32
Toplumsal özellikler	Konu	Kültürel (K) / Tarihi (T) / Milli (M)	K	M	M	K	M	M	M	K	M	K	K	K	K	T	K	K
	Kronoloji	Cumhuriyet öncesi dönem (Ö) / Cumhuriyet dönemi (C) / Cumhuriyet sonrası dönem (S)	S	C	C	S	C	C	C	S	Ö	S	S	S	S	S	S	S
	Sosyo-kültürel etki	Var (+) / Yok (-)	+	+	+	-	+	+	+	-	+	+	-	-	-	+	+	-

3.3. Heykellerin İzlenebilme Koşulları

Heykelin konumlandığı mekândaki izlenebilme koşulları, izleyicinin heykeli algılaması ve izleme süresi açısından oldukça önemlidir. Heykelin yaya etkileşiminin yüksek olduğu bir yerde konumlandırılması, her yönden görülebilirliğinin sağlanması ve arka plan koşullarının heykeli baskılamayacak özelliklerde olması, izlenebilme koşullarını etkilemektedir (Erman ve Boran, 2015). İzlenebilme koşulları açısından değerlendirildiğinde, İzmir ili kıyı şeridinde bulunan heykellerin çoğunun yaya ile etkileşiminin yüksek ve her yönden görülebilir oldukları belirlenmiştir (Tablo 2c). Sadece 7 (Yerel Hizmet Anıtı) ve 22 (Atatürk Anıtı) numaralı heykeller her yönden görülememektedir. Yerel Hizmet Anıtı, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün heykelinin ekseninde oluşturulan İzmir ve Karşıyaka belediye başkanlarının maskalarının olduğu bir levhadan oluşmaktadır. Ve levhanın arkasından heykel görülememektedir.

Atatürk Anıtı'nın kaidesinin üç cephesinde Kurtuluş Savaşı ve zafer konulu kabartma vardır. Heykelin arkasından kaide görülememektedir. Arka plan koşulları açısından, heykellere özel bir arka plan oluşturulmadığı saptanmış ve bu nedenle birçok heykel de tanımsız olarak değerlendirilmiştir. Ancak, arka plan karakteri tanımsız olarak değerlendirilen bazı heykellerin (Efsanevi Tekne, İnsan Hakları Anıtı vb.) arka planının gökyüzü olduğu ve bu durumun durgun, zayıf ve bütüncül bir arka plan sağlayarak heykellerin daha kolay fark edilmesine olumlu bir etki sağladığı saptanmıştır.

3.4. Heykellerin Toplumsal Özellikleri

Heykeller; kültürel, tarihi ve milli konulara referansla oluşturulabilir ya da herhangi bir konuya referans vermeyebilir (Öztürk Kurtaslan, 2005; Düzenli ve ark., 2018). İzmir ili kıyı şeridinde incelenen heykellerin 19 tanesinde kültürel (Deniz, İzmir vb.), 8 tanesinde milli (Atatürk, Cumhuriyet heykelleri) ve 5 tanesinde tarihi (İnsan Hakları Anıtı, Demokrasi ve Dayanışma Anıtı vb.) konular işlenmektedir (Şekil 2). Heykelin konusu ve bu konunun toplum tarafından kabul görmesi, toplumsal iletişimi güçlendirmektedir. Bu nedenle, kentte yaşayan bireylerin kültürel mirası ve değerleri, heykelin konusunu belirleyen başlıca unsurlar arasında yer almaktadır. Heykelin konusu aracılığıyla toplumla ilişki kurması da, kamusal değerlerin devamlılığını sağlamaktadır.

İzmir ili kıyı şeridinde yer alan heykeller kronolojik açıdan değerlendirildiğinde, çoğunun (23 adet) Cumhuriyet sonrası dönemi temsil ettiği görülmektedir (Tablo 2d). Fakat günümüz Türkiye'sinde heykeller çoğunlukla Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi'ni temsil etmektedir (Öztürk Kurtaslan, 2005). Heykel ile yerleştirildiği kentsel mekân arasında kronolojik açıdan uyum veya zıtlık olabilmektedir. Tarihi bir yapının önüne soyut bir heykel konumlandırılabilir gibi, benzer dönemi temsil eden heykel de konabilmektedir. İzmir ili kıyı şeridinde bulunan heykeller, yerleştirildiği mekân ile kronolojik açıdan uyum göstermektedir. (Şekil 2). Cumhuriyet sonrası dönemi temsil eden heykeller, modern kent yerleşiminde yer almaktadır. Fakat 19, 22 ve 23 numaralı Cumhuriyet dönemini temsil eden heykeller, yüksek katlı günümüzün mimari yapısı ile uyumsuzdur. Ancak, 25 numaralı Cumhuriyet öncesi dönemi temsil eden Mimar Sinan Heykeli'nin ise arka planının tarihi bir yapı (Konak Pier) olması nedeniyle, yerleştirildiği mekân ile kronolojik açıdan uyumlu bulunmuştur.

İzmir ili kıyı şeridinde tarihi ve milli konuların işlendiği heykellerin ve bazı kültürel konulu heykellerin (Yunuslar heykeli, İzmir yazılı heykel, tekne heykelleri), sosyo-kültürel etkilerinin diğer heykellere göre daha fazla olduğu saptanmıştır (Tablo 2d). Sosyo-kültürel etki, heykelin konumlandığı mekânda izleyicisine vermiş olduğu değerleri ifade etmektedir. İzleyicinin duygu ve düşüncelerini pozitif yönde değiştirme, kültürel alış veriş sağlama, toplumun bütünleşmesine katkıda bulunma, daha yaşanabilir mekânlar oluşturma ve toplumsal değerler üretme, heykelin sosyo-kültürel etkileri arasında yer almaktadır. Bu durumda heykelin konusu önemlidir. Toplum tarafından tanınan, sevilen, saygı duyulan kişilere ait figüratif heykellerin ve o şehrin kimliğini ve kültürünü yansıtan heykellerin sosyo-kültürel etkileri daha fazladır (Öztürk ve Kurtaslan, 2005). Örneğin Yunuslar Heykeli'nin 37 yıl gibi uzun bir süredir var olması ve yerleştirildiği konumun etkisi ile İzmir halkı için buluşma noktası olarak

görülmesi, sosyo-kültürel etkisini arttırmaktadır. İzmir ili kıyı şeridinde bulunan kültürel konulu heykeller içerisinde, soyut ve soyut-figüratif biçimsel anlatım diline sahip heykellerin, sosyo-kültürel etkisinin ise daha zayıf olduğu dikkat çekmektedir. Soyut heykellerin figüratif heykellere göre anlaşılabilirliğinin zorluğunun ve bu heykellerin anlamlarının herkes için değişebilmesinin, bu duruma neden olduğu düşünülmektedir. Soyut heykel, izleyicinin kendi yorumlarını katmasına izin veren ve her etkileşimle birlikte anlamının yeniden şekillendirilebildiği bir yapı olarak değerlendirilmektedir (Erçelik, 2022).

Araştırma bulguları, İzmir ili kıyı şeridinde yer alan bazı (10, 21, 24 ve 27 numaralı) (bkz. Şekil 2) heykellerin, arka planı ile ölçüsünün uygun olmamasının ve soyut biçimsel anlatım diline sahip olmasının, heykelin algılanabilirliğini olumsuz yönde etkileyen en önemli kriterlerden biri olduğunu ortaya koymaktadır (Tablo 2d). Erman ve Boran (2015)'a benzer şekilde, heykellerin arka planının durgun ve bütüncül özelliklere sahip bitkisel veya yapısal elamanlardan oluşmasının, olumlu bir arka plan etkisi yarattığı belirlenmiştir. İzmir ili kıyı şeridinde incelenen heykellerin; özellikleri, konumları, izlenebilirlik koşulları ve toplumsal özelliklerine ait kriterler ele alındığında, heykellerin algılanabilirlik özellikleri üzerinde etkilerinin yüksek olduğu saptanmıştır (Tablo 2d). Bu kriterlerin, heykellerin yaya ile etkileşimini, algılanmasını ve sosyo-kültürel etkisini arttırmada önemli rol oynadığı düşünülmektedir.

4. Sonuçlar ve Öneriler

Toplumsal etkileşim, estetik deneyim, kültürel zenginleşme, bilinç oluşturma gibi çeşitli işlevlere sahip kamusal sanatın kent üzerindeki rolü oldukça önemlidir. Kentsel mekânlarda yer alan heykeller, toplumsal ve fiziksel özellikleri ile bireylerin duygu ve düşüncelerinin yanı sıra bakış açılarını da olumlu yönde etkileyerek, toplumun birlik ve beraberlik içinde yaşamasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca toplumla iletişim kurma, mekânı tanımlama ve mekânın kalitesini yükseltme, kentsel kimlik oluşturma gibi sosyal, kültürel ve tarihsel açıdan da katkılar sunmaktadır. Bu nedenle, kentsel mekâna sağladığı estetik değerler dışında topluma kazandırdıklarıyla da oldukça önemlidir.

Bu çalışmanın bulguları, kentsel mekânlarda yer alan heykellerin toplumsal, kültürel ve mekânsal anlam üretim süreçlerine doğrudan katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır. Habermas'ın (2014) kamusal alan kuramı bağlamında düşünüldüğünde, incelenen heykellerin kentliler arasında bir iletişim zemini oluşturduğu, buluşma noktaları ya da ortak tartışma alanları haline geldiği gözlemlenmiştir. Lefebvre'nin (1991) mekânın üretimi yaklaşımı ile birlikte değerlendirildiğinde ise heykellerin, kentsel mekânın yalnızca fiziksel sınırlarını belirlemediği, aynı zamanda toplumsal ilişkiler ve kültürel değerlerin yeniden üretildiği bir ortam sunduğu görülmektedir. Relph'in (1976) yer kimliği kavramı da bu bulgularla örtüşmekte; zira heykeller, kent belleğini güçlendirerek kentlilerin aidiyet duygusunu pekiştirmekte, böylece mekânın kimlik kazanmasına aracılık etmektedir. Dolayısıyla araştırma, heykellerin kentsel mekânda yalnızca görsel bir unsur değil, toplumsal bütünleşme, kültürel süreklilik ve kimlik inşasında aktif bir araç olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Bu kuramsal çerçeveden hareketle, çalışmada İzmir ili kıyı şeridinde yer alan heykeller incelenmiş; toplum-heykel-çevre ilişkisinin nasıl kurulduğu, heykellerin mekânsal konumları ve toplumsal işlevleri bağlamında değerlendirilmiştir. Toplum-heykel-çevre ilişkisinin başarılı bir şekilde sağlanabilmesi için, İzmir ili kıyı şeridinde bulunan heykellerin fiziksel ve toplumsal özelliklerini incelenerek heykelin izleyici açısından algılanabilirliğinin araştırıldığı bu çalışmada, heykellerin özellikleri, yerleştirildiği konumları, izlenebilme koşulları ve toplumsal özellikleri değerlendirilmiştir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre; heykellerin, yerleştirileceği mekânın ve çevresinin özellikleri göz önünde bulundurularak tasarlanmasının oldukça önemli olduğu belirlenmiştir.

İzmir ili kıyı şeridinde bulunan heykellerin tasarımında heykelin ölçü açısından arka planına göre küçük olmaması, farklı malzemelerin kullanılması, yerleştirildiği konumun mekânsal düzleminin tanımlı olması, yaya ile etkileşimin yüksek olduğu yerde konumlanması gibi özellikler, ilgi çekiciliği ve algılanabilirliği arttırmak için dikkat edilmesi gereken özelliklerdir. Heykel; toplumun sosyal ve kültürel özellikleri dikkate alınarak tasarlanmalı, izleyici ile etkileşim halinde olmalı ve konumlandığı mekân ile bütünleşerek biçimlendirilmelidir. Mekâna özgü ve bilinçli olarak tasarlanan heykelin kendine ve çevresine ait özellikleri, izleyici tarafından kolay algılanabilmelidir. Heykelin tasarımı, yerleştirildiği konum ve topluma sağlayacağı fayda, kentsel tasarım süreci içerisinde, ilgili meslek disiplinleri bir araya gelerek bütüncül olarak düşünülmeli ve kararlaştırılmalıdır. İzleyicinin heykel sanatı ile ilgili görüşleri alınmalı, yaşadığı çevrede görmek isteyeceği heykellerin fiziksel ve toplumsal özellikleri öğrenilmeli ve izleyici tasarım sürecine dâhil edilmelidir. Ancak bu noktada yanlış anlaşılması gereken bir durum vardır. Toplumun ihtiyaçlarının ön planda olması, sanatçının salt beğeni kavramı üzerinden eser üretmesine sebep olmamalıdır veya sanatçı üzerinde baskı kurmamalıdır. Sanatçı, toplumu yönlendirmeli, toplumun estetik beğeni seviyesini arttırabilmeli ve eserinin üretirken özgür olabilmelidir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarı herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Yazar makaleye %100 oranında katkı sağlamış olduğunu beyan eder.

Kaynakça

- Alp S. Boşluk, form ve malzeme çerçevesinde heykelde mimari, mimaride heykel eğilimleri. İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi 2020; 6(2): 86-99.
- Beyoğlu A. Sanat eğitiminde algı, görsel algı ve yanılsama: Victor Vasarely'nin çalışmaları üzerine bir inceleme. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2015; 17(1): 333-348.
- Çağlayan S., Korkmaz M., Öktem G. Sanatta görsel algının literatür açısından değerlendirilmesi. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi 2014; 3(1).

- Duydu M. Cumhuriyetten günümüze sanat siyaset denkleminde kamusal alan ve heykel. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul, Türkiye, 2021.
- Düzenli T., Mumcu S., Eren ET. Peyzaj mimarlığında heykel kullanımı: Trabzon kenti örneği. *Journal of History Culture and Art Research* 2018; 7(1): 553-564.
- Erçelik İÇ. 20. yüzyıl heykel sanatında plastik bir öge olarak mekân. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Heykel Ana Sanat Dalı Sanatta Yeterlilik Tezi. İstanbul, Türkiye, 2022.
- Erman O., Boran B. Kentsel mekânda heykel yerleştirmelerinin değerlendirilmesi: Semiyotik bir model önerisi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2015; 44(2).
- Habermas J. Kamusal alanın yapısal dönüşümü. İletişim Yayınları; 2014.
- Karacan N. Heykel, kaide ve kütle. *Sanat ve Tasarım Dergisi* 2014; 7(7).
- Kedik AS. Kamusal alan, kent ve heykel ilişkisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2011; 1(11): 229-240.
- Kıyar N. 20. yüzyıl sanatını algılama sorunsalı. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Konya, Türkiye, 2010.
- Lefebvre H. The production of space. (D. Nicholson-Smith, Çev.). Cambridge: Mass.: Blackwell; 1991.
- Lynch, K. The image of the city. England: Massachusetts Institute of Technology Press; 1960.
- Öztürk Kurtaslan B. Açık alanlarda heykel-çevre ilişkisi ve tasarımı. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2005; 1(18): 193-222.
- Penny N. The materials of sculpture. London: Yale University Press; 1993.
- Relp E. Place and palacelessness. London: Pion Limited; 1976.
- Şahan M. Kentsel alanda heykel ve çevre ilişkisi üzerine bir inceleme. *Sanat ve Tasarım Dergisi* 2017; 6(2): 92-109.
- Şimşek N. Kent kültürü ve kamusal alanda heykel. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, Türkiye, 2014.
- Taş G. Tarihsel gelişim sürecinde çevrenin heykelle, heykelin de çevreyle ilişkilendirilmesi. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Ana Sanat Dalı Yüksek Lisans Tezi. Erzurum, Türkiye, 2011.
- URL-1. https://izka.org.tr/wp-content/uploads/pdf/10_izmir_kultur_ekonomisi_envanteri_ve_kultur_ekonomisi_stratejisi.pdf Erişim Tarihi: 12.11.2023.
- URL-2. <https://www.izmir.bel.tr/tr/IzmirinEkonomikYapisi/126/215>. Erişim Tarihi: 12.11.2023.
- URL-3. https://www.bebka.org.tr/admin/datas/sayfas/89/sege-2017_1581687211.pdf. Erişim Tarihi: 12.11.2023.
- URL-4. <https://izka.org.tr/wp-content/uploads/pdf/liman-raporu.pdf>. Erişim Tarihi: 12.11.2023.
- URL-5. <https://izmir.ktb.gov.tr/Eklenti/45323,izmir-kitapcik-2016-tr.pdf?0>. Erişim Tarihi: 13.11.2023.

Yavuz ÖE. Heykel sanatında malzemelerin birer söz edimi olarak kuramsallaştırılmasına doğru. Journal of Arts 2021; 4(1): 25-36.